

MICHEL ONFRAY

# Filosofian kurjuus (ja suuruus)

**V**aikka filosofian on väitetty kuolleen sen jälkeen, kun niin sanotut suuret kertomukset – kristinusko, freudilaisuus, marxilaisuus ja strukturalismi – ovat romahtaneet, se ei ole koskaan voinut näin hyvin. Ja samaan aikaan se ei koskaan ole voinut näin huonosti... Filosofia voi hyvin, sillä sitä pyydetään jatkuvasti antamaan merkityksiä ja vastauksia eettisiin ja poliittisiin, siis eksistentiaalisiin, kysymyksiin: miten maailmassa, joka on alistettu markkinoiden laille, pitäisi ajatella, elää ja toimia ilman transsendenteja kiintopisteitä? Mutta filosofia voi *huonosti*, koska keskinkertaisuudet, kauppaniehet, kyynikot ja opportunistit yrittävät tyydyttää kysynnän salakuljetustavarolla.

Ensimmäinen vaihe: filosofian kurjuus. Mihin filsofius perustuu säälimättömässä maailmassa – viisasta ei koskaan voi erottaa tikarista ja myrkyistä! – mukasivistyneessä mutta raakalaismaisessa ja villissä maailmassa? Yliopisto-opintoihinko? Valmistumiseenko? Tohtorintutkintoonko? Alan opettamiseenko? Ei taatusti, silloinhan filosofeja olisi ylenpalttisesti. On vaikea myöntää arvonimi esimerkiksi jollekin Michel-Édouard Leclercille<sup>1</sup>, ystävänsä Michel Serresin oppilaalle.

Antiikin aikana asia oli yksinkertainen: filosofi on se, joka elää filosofin tavoin. Mikä hänen olemuksestaan todistaa? Olemassaolon tapa. Ravintotottumuksista, kaljuksi ajellusta päästä tai pörröisestä karvoituksesta, keipistä, liemivadista, valkoisesta vaipasta tai reikäisistä ryyssyistä nähdään, että ollaan tekemisissä pythagoralaisen, stoalaisen tai kyynikon kanssa. Antiikin aikana ”filosofi” nimittäin tarkoitti yksilöä, joka soveltaa käytäntöön teoriaa, jonka ansiosta hän voi tavoitella viisautta – autuasta tilaa itsen ja itsen, itsen ja toisten, itsen ja maailman välillä.

Virallinen kristinusko muutti määritelmää vuosisatojen ajaksi. Elämme edelleen osittain kristinuskon vallassa. Sen mukaan filosofi on henkilö, joka panee älynsä, tietonsa, puhetautonsa ja työnsä palvelemaan vallitsevaa valtaa ja takoo mahtajien käyttöön käsitteellisen välineistön, joka antaa heidän toiminnalleen poliittisen oikeutuksen.

Vuosisatojen ajan filosofia muistutti inestiiä ja nouddatti kabinetien logiikkaa. Enkelien sukupuolta, niiden

määrää, paratiisin valtaistuinten järjestelyä, pyhän ja oikeudenmukaisen sodan erinomaisuutta, transsubstantiaation aristoteelista ontologista perustaa ja muita kiehtovia kysymyksiä pohdittiin kaikin voimin skolastiikassa. Se kiehtoo edelleen eräitä nykyfilosofeja, jotka harrastavat vaikeatajuista sofisteriaa ja retoriikkaa.

Yhä edelleen filosofiaa muotoilee kaksi perinnettä: eksistentiaalinen sukuhaara ja kabinettisukuhaara. Ensin mainittuun kuuluvat ajattelevat yksilöllistä pelastusta ja etsivät uudenlaista elämää, joka ylittäisi useimpien ihmisten silvotun elämän. He ovat filosofeja ympärivuorokautisesti ja ponnistelevat saadakseen ajatuksensa ja toimensa osumaan yksin. Jälkimmäisen ryhmän edustajat taas pohtivat toisten puolesta, toisille ja maailmalle, eivätkä välttämättä sovelta johtopäätöksiään käytäntöön, mutta ovat sitä vastoin hyvin taitavia antamaan oppitunteja koko planeetalle.

On vaikea kuvitella Epikuros epikurolaiseksi aamuyhdeksästä puoleenpäivään ja kello neljästätoista kello kahdeksaan, lomailemassa elokuussa (tietenkin Saint-Paul-de-Vencessa Rivieralla), pyrkimässä eläkkeelle (voidakseen hoitaa osakesalkkuun) tai pitämässä huolta siitä, että viikonloput jäävät vapaiksi (jotta hän voisi kutsua ystävänsä Marrakešiin...). Sitä vastoin ei ole mitään syytä olla olettamatta, että pienessä Schwarzwaldin mökissään ja yliopistossa Heidegger voi ensin jaaritella krematorioiden varjossa olemisen unohtamisesta, eurooppalaisesta nihilismistä ja metafysiikan korjaamisesta ja ilmiäntä sitten kollegoitaan – Eduard Baumgartenin – NSDAP:lle<sup>2</sup> puolueen jäsenkirja taskussaan. Nämä kaksi olemisen tapaa ovat jyrkästi vastakkaisia.

Missä filosofit ovat nyt? Yhdet uskovat yhä Epikuroon puutarhan huimiin mahdollisuuksiin, toiset taas myötäjoukkemiseen. Filosofeja on nähty kristillisen valtion alennusmyynnissä, marxistis-leninistisen ideologian kuuluina ”hyödyllisinä idiootteina” ja vallitsevan vallan rikostovereina – Platon ja Dionysios, Voltaire ja Fredrik Suuri, Carl Schmitt ja Adolf Hitler, Jean Guittou ja Philippe Pétain, Alexandre Kojève ja Antonio de Oliveira Salazar, Jean-Toussaint Desanti ja Josif Stalin, Jacques Attali ja François Mitterrand – ja niin edelleen.

Nykyfilosofian kurjuus johtuu paljolti hiljattaisesta katkoksesta, vuodesta 1977. ”Uusia filosofeja”<sup>3</sup> voidaan

## ”Voiko alemmaksi vajota.”

nimittäin ajatella muutenkin kuin pelkkänä tiedotusvälinemuotina, kuten on liian usein tehty. On luettava tekstit uudelleen tai ylipäänsä luettava ne, jotta tätä filosofian vaihetta ei enää pelkistettäisi tarinaksi tärkätystistä paidankauluksista, kauniin nuorukaisen esiintymisestä *Apostrophes*-ohjelmassa tai itsensä ”transsendentaaliseksi journalistiksi” nimenneen Maurice Clavelin<sup>4</sup> happenin-gista – Clavel on hyvin journalistinen, mutta loppujen lopuksi ei juuri lainkaan transsendentaalinen.

Mitä ”uusien filosofien” vaihe kertoo? Gilles Deleuze analysoi aikanaan heidän sotakoneensa – ei heidän ajatuksiaan, vaan pariisilaisten ”kirjallisuusihmisten” piirin kavereiden ja vekkulien tiedotusvälinesovituksen, joka oli tarkoitettu televisiokeskusteluja varten. Mitä nämä filosofit tekivät? Esittivät sirkusta televisioruudulla. Deleuze erehtyi luullessaan, että kuori oli tyhjä. Käyttikö hän sitä paitsi edes aikaa näiden kirjojen lukemiseen? Hänellä oli muuta tekemistä, eikä se ole hänen vikansa. Mutta ne kolme tai neljä teosta, jotka olivat tuolloin yleisenä keskustelunaiheena, julistivat sodan vasemmistolaiselle vasemmistolle sillä tekosyyllä, että se pohjautui Marxiin, siis Leniniin, siis gulageihin. Jotta Ranskassa vältettäisiin stalinismi, oli siis syytä juhlia uusia epäjumalia: Tocqueville nostettiin esiin, Raymond Aronin kunnia palautettiin, ja myöhemmin tulivat Marcel Gauchet<sup>5</sup> ja kumppanit.

*Vankileirien saaristo*<sup>6</sup>, jota uudet filosofit niin innokkaasti ylistivät, todisti siis, että Ranskan vasemmisto oli vaarallinen! Claude Lévi-Straussin assistentti Jean-Marie Benoist kirjoitti 1978 kirjan *Les nouveaux primaires*<sup>7</sup>. Kansitekstissä täsmennettiin: ”Uusien filosofien matkakumppani”. Häneen meni henki, joka sai Chateaubriandin mitteleämään Napoleonin kanssa, ja niin filosofi haki Val-de-Marnen kaupunginjohtajan tehtävää Georges Marchais’n<sup>8</sup> vastaehdokkaana. Hän hävisi vaalit.

Mutta ”uudet filosofit” voittivat: heidän vihansa todellista vasemmistoa kohtaan, heidän tapansa samastaa se gulagiin, terrorismiin ja stalinismiin, *in fine* siis nat-

sismiin, kiihdytti hajoamista, ja välittäjinä toimivat kaksi vasemmistolle säälittävää toimikautta, joiden aikana François Mitterrand kääntyi muutama kuukausi valtaan-pääsytensä jälkeen liberalistiksi. Sen jälkeen *Demokratia Amerikassa* -teoksen<sup>9</sup> lukeminen on korvannut sosialistipuolueessa Jaurèsin lukemisen. Laurent Fabius istuu Léon Blumin<sup>10</sup> nojatuoliin, eikä huomaa, että se on hänelle liian iso.

### Viha todellista vasemmistoa kohtaan

Kolmekymmentä vuotta myöhemmin tilinpäätös on tuttu: poliittinen epätoivo, nukkuvien puolueen kasvu ennätysmäisen suureksi, vallassa vuorottelevien puolueiden keinottelu, kaupunkiväkivalta, rikollisuuden lisääntyminen, eksponentiaalisesti kasvava työttömyys, pahentunut epävarmuus, työpaikkojen siirtyminen ulkomaille ja patruunoiden uhkaukset, yhteisyyden katoaminen, rasismi, muukalaiskammo, antisemitismi, yhteiskunnallinen, seksuaalinen, henkinen, älyllinen ja affektiivinen kurjuus, kaupallisen keskimääräisyyden voitto televisio-kanavilla ja monissa kustantamoissa, sairaanhoito-, koulutus- ja kulttuuripolitiikan paloittelu ja niin edelleen. Ja Jean-Marie Le Penin pääsy vuoden 2002 presidentinvaalien toiselle kierrokselle.

Liberaalien markkinoiden aalloilla surffailevalla filosofialla on omat opportunistinsa: heitä Daniel Accursi kutsuu teoksessaan *La nouvelle guerre des dieux*<sup>11</sup> ”vihkivesimaljan filosofeiksi”. He hyökkäävät väitetyyn ”vuoden ’68 ajattelun” kimppuun: se on koottu kaikenlaisesta – muutamasta huolimattomasta luennasta ja runsaasta huonosta uskosta – ja pyrkivät miehittämään paikan, joka mediamarkkinoilla jäi vapaaksi ”uuden filosofian” hajoamisen myötä, kun suuntauksen jokainen veteraani ryhtyi pelaamaan itsekkäästi. Kantilainen humanismi ja paluu hyveopin kirjoittajan etiikkaan ovat tehneet Kantin tärkeimmästä imartelijasta Luc Ferrysta<sup>12</sup> minis-

terin, mutta ministeriössä vallitsee pikemminkin operet-tinietzscheläisyys kuin kategorinen imperatiivi...

Sitten tuli *La sagesse des modernes*,<sup>13</sup> postmodernin ajan eettinen breviaario, josta voitiin lukea, että yksi Edith Piafin chansen on arvokkaampi kuin koko Pierre Boulez'n tuotanto, että sarjallinen musiikki on petkutusta koska sävellystä *Répons* ei voi viheltää suihkussa (*sic!*), että muodon puolesta kristillistä moraalialia on toki syytä pöyhiiä käsitteellisesti mutta ei pohjimmiltaan, että Kansallisen rintaman iskulause "ranskalaiset ensin" ei ole hirviömäinen, että bioetiikan näkökulmasta on pakko odottaa ja olla tekemättä mitään, ja kaikki oli voideltu ripauksella Epikurosta, aavistuksella Kantia ja lorauksella Spinozaa.

Tämän vuoksi pitää äänestää herra Raffarinia<sup>14</sup> – joka on ovelasti lehdistössä myöntänyt ystävytensä, mieltymyksensä ja kiinnostuksensa Luc Ferryyn, André Comte-Sponvilleen, Bernard-Henri Lévyyn, Alain Finkielkrautiin ja eräisiin muihin saman kuppikunnan kirjoittajiin. Teeskennellyn tuohuneena ja hämmästyneenä tämä tai tuo heistä on ilmoittanut, ettei tunne pääministeriä, ei ole tavannut tätä kuin kerran tai muuta sellaista. Mutta myös puhuvien ja julkaisevien ihmisten *ajatuksista* voi pitää! Älkööt he siis valittako, kun heitä kerrankin luetaan... Ja, sikäli kuin tiedetään, heidän ajatuksensa eivät ole täysin yhteensopimattomia... vaikkapa tämän poutierslaisen pääministerin *Weltanschauungin* kanssa, kuten voimme huvin vuoksi sanoa.

Jotta pääsisimme eroon filosofian kurjuudesta, on lausuttava muutama sana markkinoiden muotoilemasta ja markkinoita varten muotoillusta tuotannosta, typerästä tarjonnasta, jolla vastataan kaikkeen filosofiseen kysyntään: pieniä kirjoja, lyhyitä tiivistelmiä (*sic*), pienikokoisia synteesejä suurista kysymyksistä, teoksia siitä, miten filosofoidaan ilman Prozacia, tiiviitä käsitteitä, kehoituksia tulla filosofiksi kahdessakymmenessä neljässä tunnissa tai matkapuhelimen avulla. Tämäntapaisista kirjoista muodostuu filosofian lastenkirjasto. Voidaanko vielä alemmas edes vajota?

Jotta emme lankeaisi epätoivoon, siirtykäämme toiseen vaiheeseen: filosofian suuruuteen. On toki olemassa filosofeja, jotka suosivat filosofian kieltämistä. He ovat opportunisteja, kynnikoita ja nuoria susia, joilla on kiire käyttää tiedotusvälineiden maailmaa ja muuttua mediahahmoiksi, nimiksi, jotka lyödään rahaksi ja pannaan sitten kiertämään markkinoilla: heitä ovat toimittaja, jolle maksetaan palstasenttimetriä mukaan lehden "Pohdintoja"-osastosta, viikkolehden kulttuurivastaava, television asiantuntija, keskiyön jälkeen lähetettävän mielihohjelman keulakuva, kirjasarjan päätoimittaja, kirjallinen neuvoja, juryn jäsen, kustantamon lukija ja muut sivutulujen hankkijat, jotka ilmoittautuvat vallan ystäviksi vastarintaa tekemättä. Todellisuus todistaa: tyytykäämme katsomaan.

Mutta on myös nimensä ansaitsevia filosofeja, niitä, jotka elämällään, ajattelullaan, tuotannollaan, kirjoituksillaan, käyttäytymisellään ja sitoutumisellaan kääntävät selkensä inhotusten myötäjoukoille. Ammoin Michel

Foucault ja Gilles Deleuze, hiljattain Pierre Bourdieu, heihin saattoi luottaa, kuten nykyään joukkoon filosofeja, jotka ajattelevat modernisuuttamme kriittisesti: Jacques Derrida pohtii vieraanvaraisuutta, oikeutta filosofiaan, ystävyyttä, televisiota ja terrorismia, Alain Badiou ajattelee etiikan ja estetiikan lisäksi Kosovoa, syyskuun yhdettätoista, Le Penia ja Chiracia, René Schérer toteuttaa uusia sarjallisia ja fourieristisiä kosmopoliittisuuden muunnelmia, Jacques Bouveresse erittelee lehdistön valtaa ja journalistien vahingollisuutta julkisen mielipiteen muodostamisessa, Noam Chomsky todistaa, että on olemassa toinenkin Amerikka kuin Imperiumin Amerikka, Raoul Vaneigem pitää kiinni lyyrisestä ja iloisesta situationismistaan, Toni Negri analysoi globalisaation säteilyä, Annie Le Brun pysyy uskollisena surrealismin mustanpuhuvien välähdyksille, André Gorz esittää radikaaleja ajatuksia työstä, perustulosta ja aineettomasta pääomasta, François Dagognet muotoilee jyrkän ja edistyksellisen vasemmistolaisen epistemologian ja Bernard Stiegler analysoi symbolista kurjuutta ja sen vaikutuksia tämän päivän todellisuuteen.<sup>15</sup> Miten voisi olla iloitsematta nykyaikaisen, elävän ja kriittisen ajattelun hedelmällisyydestä, joka osoittaa maailman menoa vastustavan filosofian elinvoimaisuuden?

Toinen syy iloita: mahdollisuus saada osa ajatuksistaan esille televisiossa. On nimittäin luovuttava kaksinaisuudesta, joka pakottaa vastaamaan yksinkertaisen ja summittaiseen, kaksinaapaiseen ja manikealaiseen kysymykseen: että pitäisi olla ehdottomasti television puolesta tai sitä vastaan! Lakatkaamme myös uskomasta, että mediafilosofien ja muiden filosofien väliin on vedetty viiva. Tämän vuoksi on välttämätöntä muotoilla etiikka, joka hylkää nämä äärimmäisyydet: periaatteellisen kielteisesti asennoituvat nimittäin usein ne, joita ei kutsuta, ja jotka siksi ottavat kunnia-asiakseen olla koskaan astumatta jalallaan televisioon, ja järjestelmällisen hyväksyvästi ne, jotka ovat valmiita puhumaan televisiossa puuta heinää. On toimittava nominalistisesti (nominalismi on ase kaikkea platonismia vastaan), tiedettävä, ettei ole olemassa televisiota sinänsä, vaan yksittäisiä lähetyksiä, joissa voi tarjota tai olla tarjoamatta vaihtoehdon yleiselle mielipiteelle, jota vuorokauden ympäri pitävät yllä samat tiedotusvälineet, joita rahoitetaan mainoksilla...

Jacques Derrida puhuu LCI:lla syyskuun yhdennettätoista, François Dagognet on jo pitkään puolustanut homojen vanhemmuutta tai transgeneesin erinomaisuutta television kuvaruudulla, ja toivottavasti voitaisiin myös nähdä Peter Sloterdijk France 2 -kanavalla määrittelemässä nykyinen postmoderni tai Toni Negri kertomassa ajatuksiaan historiakanavalla, kuten ammoin saattoi nähdä Jankélévitchin Bernard Pivoz'n vieraana, Pierre Bourdieun *La marche du siècle* -ohjelmassa tai Jean-François Lyotardin France 3 -kanavalla, jolla esiintyivät myös Paul Ricoeur, René Girard, Claude Lévi-Strauss ja monet muut – ääniä, jotka on välttämätöntä ja hyödyllistä kuulla.

## Esiintyminen televisiossa

Televisio ei ole Sorbonne: siellä ei puhuta kahta tuntia yleisölle, joka seuraa paperista lukevan opettajan luentoa häntä keskeyttämättä tai häneltä kysymättä. Älkäämme pyytäkö televisiolta sitä, mitä se ei ole koskaan edes vääntänyt antavansa: se ei ole tiedotusväline, joka palvelee Collège de Francea, yliopistoa tai École pratique des Hautes Étudesia, vaan huippumoderni foorumi. On selvää, että vaikka televisio ei ole rikkiviisaan amfiteatteri, se ei saa myöskään olla hänen katuojansa: filosofian vieminen kadulle ei tarkoita, että sen olisi pakko myydä itseään. Jokainen päättäköön itse, tahtooko hän esiintyä suosikkiohjelmassa *Tout le monde en parle* tai *Vivement dimanche* – niihin kiirehtivät pikemminkin ne, jotka ovat liberalistisessa maailmassa kuin kalat vedessä.

Kriittisen filosofin esiintyminen televisiossa on ennen kaikkea mahdollisuus antaa katselijoille uusia reittejä: olennaista on se, mitä tapahtuu, kun vastaanotin on suljettu. Ostetaan kirja, luetaan, työskennellään. Televisio on – sanan *medium* etymologian mukaisesti – väline eikä päämäärä. Siellä esiintyminen ei ole kriittiselle ajattelijalle kuolemansynti eikä synty ylipäänsä, vaan mahdollinen militantti ele. Se on pikselivastarintaa, kuten synkkinä vuosina saatettiin puhua paperivastarinnasta.

Tiiviisti sanoen on olemassa kriittistä ajattelua ja lukuisia eläviä, aktiivisia filosofeja. He voivat esiintyä tiedotusvälineissä saadakseen kuuluville liberalistista maailmaa vastustavan äänen. Jos katsoja ei tartu tilaisuuteen ja ryhdy henkilökohtaiseen työhön, se ei ole television syntipukkiutta vaan televisionkatsojan älyllistä laiskuutta. Filosofia ei kiinnosta häntä.

Toinen tilaisuus iloita ja todeta filosofian terveydentila erinomaiseksi on halu filosofiaan. Jättäkäämme syrjään muotia ja ajan vaatimuksia varten valmistetut kirjamenestykset – puhuinhan jo lastenkirjastosta. Tutustu kaamme mieluummin epäajanmukaisiin kreikkalaisiin ja roomalaisiin, joiden teoksista otetaan Ranskassa huomattavia painoksia: ajattelen esimerkiksi uusina laitoksina julkaistuja tuoreita käännöksiä tai valittuja otteita. Seneca käsittelee vanhuutta ja onnellista elämää, Marcus Aurelius itsestä huolehtimista ja viisautta, Cicero ystävyyttä, velvollisuutta, kärsimystä ja kuolemaa, Plutarkhos tyyntä omaatuntoa ja tiedon halua. Voimme myös iloita tahdosta pohdiskella eksistentiaalifilosofian ongelmia.

Kun halun kohteena on filosofia, se on tarjoitava arvonsa mukaisella tavalla. Jättäkäämme syrjään filosofiset kahvilat, jotka turvautuvat televisiostudion malliin ja joiden juontaja on harvoin saanut filosofisen koulutuksen. Mitattomista, epätäsmällisistä tai päättöluokan kokeiden tapaan muotoilluista aiheista juontuu usein henkilökohtaisia improvisaatioita, joissa ei ole johdonmukaisuutta, todistuksia, logiikkaa, perustaa eikä ennen kaikkea kriittistä sisältöä. Filosofinen kahviautomaatti toimii, kunhan siihen työnnellään filosofien nimiä. Niistä on hyötyä, kun kaunistellaan julkisia puheenvuoroja, jotka ottavat filosofian panttivangiksi ja järjestävät sen nimessä pikemminkin pikkujoulut kuin yhteisöllisen filosofisen harjoituksen.

Samoin: jättäkäämme syrjään yliopisto, joka uusintaa yhteiskuntajärjestelmää ja opettaa historiaa, jonka se on itse valmistanut omiin mittoihinsa sopivaksi – platonismi, idealismi, kristinusko, skolastiikka, tomismi, kartesiolaisuus, kantilaisuus, spiritualismi, hegeliläisyys, fenomenologia ja kaikki muu, mikä antaa tekosynn olla turhaan sekaantumatta maailmanmenoon...

Etsikäämme sitten muotoja, joilla filosofiaa voitaisiin harjoittaa toisin. Kun Bergson opetti Collège de Francea, naiset tungeksivat paikalle, ihmisiä istuskeli ikkunalaudoilla, varaueloskäynnit tulvivat yleisöä, hänen pöytänsä kukitettiin – ja lopuksi hän joutui tunnustamaan, ettei hän sentään ole tanssijatar... Sartre piti 1945 eksistentiaalisia käsittelevät luentonsa fanien hävittämässä salissa: rikottuja ovia, tuuppimista, murskattuja tuoleja, iskuja ja haavoja, pyörtyileviä naisia, kaatuilua, apuun kutsuttu poliisi... Kaksi kertaa, jolloin harrastelijoista koostuva yleisö saapui joukoittain kuuntelemaan puhetta vapauden ja tahdon tai olemuksen ja olemassaolon suhteista. Kummassakin tapauksessa asiaa ennalta tuntematon yleisö tuli filosofian sisälle ilman tavanomaisia instituutioita.

Tämä merkitsee ghettojen ulkopuolella ajattelemisen tahtoa, ja samassa hengessä perustettiin 2002 Caenin kansanyliopisto. Yliopistosta säilytettiin sen kiinnostavin osa: sisällön välittäminen, tutkijan työn paneminen yleisön käyttöön, vakava tieto ja ajallinen eteneminen. Myös filosofisen kahvilan kiinnostavat piirteet omakuttiin: vapaus tulla sisään ja lähteä pois, tulla ja mennä ilman mitään valvontaa, ilman todistuksia, ilman mitään ehtoja – täydellinen ilmaisuus, ei velvoitteita tai rangais- tuksia. Ensimmäisen tunnin aikana kurssi sisältää kriittisiä ja vaihtoehtoisia ajatuksia, toisen tunnin aikana alussa esitettyjä väitteitä tarkastellaan yhdessä.

Kansanyliopistossa myös opetussisällöt ovat vaihtoehtoisia: siellä opetetaan feministisiä aatteita (Séverine Auffret) tai poliittista ajattelua (Gérard Poulouin) kriittisen ajattelun näkökulmasta ja Frankfurtin koulun hengessä. Eksistentiaalisen logiikan näkökulmasta käsitellään myös psykoanalyysia (Françoise Gorodg), elokuvaa (Arno Gaillard), epistemologiaa (Jean-Pierre Le Goff), jatsia (Nicolas Bénéès) ja nykytaidetta (Françoise Niay). Siellä harjoitetaan filosofiaa lapsille (Gilles Geneviève) seitsemän vuoden iästä lähtien, sillä siellä ajatellaan, ettei filosofia ole koulumaisuutta ja kalibroimista – tutkielmia ja kanonisten tekstien kommentaareja – vaan että se voi myös koostua lasten luonnostaan kysyvistä, siis filosofisesta, keskustelusta. Myöhemmin, kun lasten kanssa on työskennelty vuosia, voidaan harkita käytännöllisiä institutionaalisia harjoituksia, joihin filosofia valitettavasti useimpien mielestä palautuu. Mutta tämä siis tapahtuu vasta myöhemmin. Ryhmä pitää kategorisena imperatiivina lausetta, jonka Antoine Vitez sanoi Théâtre national populairesta (TNP): ”elitismiä kaikille”.

Omasta puolestani esittelen filosofian (filosofista) vastahistoriaa hyökkäämällä klassisen historiankirjoituksen kimppuun: edellä tuomittua perinnettä – platonistisen, kristillisen ja saksalaisen idealismin tyranniaa – vastaan

asetan vuosi vuoden jälkeen esikristillisen saariston, jota tarkastellaan platonismin vastustajien eli atomistien, materialistien, kyynikoiden, kyrenelaisten ja epikurolaisten näkökulmasta. Kristillinen satu dekonstruoidaan ja kaapin päälle nostetaan vastarinta kristinuskolle – gnostikot, jälleensyntyvät ja humanistiset epikurolaiset. Sitten kerrotaan vaihtoehtoisesta Ludvig XIV:n vuosisadasta, joka palauttaa kunniaan libertiinien barokkiajattelun, ennen kuin seuraavina vuosina jatketaan kronologisen periaatteen mukaan. Mikä on tavoitteena? Osoittaa, että on olemassa instituutioiden hämärtämä vaihtoehtoinen, kriittinen, radikaali, hedonistinen, käyttökelpoinen, hyödyllinen ja eksistentiaalinen filosofia.

## Tietoa ei pidä enää haalia

Perustajansa Georges Duhermen libertaarisen periaatteen mukaan kansanyliopisto pyrkii olemaan Pierre Bourdieun sanoja lainatakseen ”kollektiivinen intellektuelli”. Toisin sanoen se on ennen kaikkea ryhmä, joka muodostuu yksilöistä: kaikilla on erityisyytensä, mutta kaikki vertailevat väitteitään, teorioitaan, töitään ja lukemaansa kirjallisuutta ryhmän kanssa. Tämä filosofinen yhteisö ei tavoittele ideologista yksisuuntaisuutta vaan johdonmukaisuutta: eksistentiaalista, iloista ja poliittista filosofiaa, vasemmistolaista sitoutumista. Tämä edellyttää sitä, ettei tietoa koota henkilökohtaisia päämääriä varten, vaan että se jaetaan, annetaan ja välitetään niille, joilla sitä ei tavalisesti ole – kansanyliopiston *kansalle*.

Minua on usein arvosteltu siitä, että käytän sanaa ”kansaa” puhuessani kansanyliopistosta, sillä liberalismille myyty aikakautemme muuttaa kaikki kansanläheiset hankkeet ”populistisiksi” ja syyttää ”demagogiasta”, vaikka tavoitteena olisi todellinen suora demokratia. Maailmallinen, pariisilainen, tiedotusvälineissä liikaa esiintyvä filosofi on paljon kiinnostuneempi puhtaasta kurjuudesta: Kosovosta, Ruandasta, Afganistanista, Algeriasta tai syyskuun yhdenneistöistä. Mitä merkitsee saastainen kurjuus? Kansaa, esikaupunkeja, työläisiä, proletaareja, asunnottomia, oikeudettomia, minimipalkkalaisia, prekaareja, sanalla sanoen köyhiä: miksi heistä pitäisi kiinnostua? Siksi, että jos heidät jätetään huomiotta, saadaan aikaan tuntemamme kaltainen presidentinvaalien toinen kierros: saastainen kurjuus synnyttää likaista politiikkaa. Jos moista ei yritetä estää edes vaatimattomasti – ennen kaikkea vaatimattomasti – silloin siihen osallistutaan.

Kypäräpäinen, sotilaallinen ja saapasjalkainen fasismi on kadonnut. Valta on kaikkialla, kuten Foucault opetti, mikrofasiismi on siis korvannut massiivisen totalitaarisen fasismin, kuten Deleuze opetti. Miten taistella mikrofasiismia vastaan? Mikrovastarintojen avulla. On rakennettava valistuneita, vahvoja, tyyniä, voimallisia, päätäväisiä, tahtovia ja itsensä kanssa sopusoinnussa olevia yksilöllisyyksiä, sillä vain näillä ehdolla ne voivat olla sopusoinnussa toisten kanssa. On siirryttävä silvotusta elämästä muuttuneen elämän kautta oikeudenmukaiseen ja hyvään elämään. Hanke on eksistentiaalinen ja poliittinen.

Kansanyliopiston filosofinen yhteisö muodostaa kollektiivisen intellektuellin ja tarjoaa Platonin (suljetulle, umpinaiselle, totalitaariselle, hierarkkiselle ja rodulliselle) valtiolle vastavaltioksi Epikuroon (avoimen, vapaan, tasa-arvoisen, ystävällisen ja kosmopoliittisen) puutarhan, joka sijaitsee kaupunginmuurien ulkopuolella. Ei enää arkkitehtonista paikallaan pysyvään tilaan sulkeutumista, vaan omasäteilyistä nomadismia. Liikkuva mikroyhteiskunta voi tuottaa kapillaarivaikutuksia: kun kansannousuun perustuva vallankumouksellisuus on kadonnut ja ainoana pakotienä on deleuzelainen ’yksilöiden vallankumoukselliseksi tuleminen’, meille jäävät molekulaariset vallankumoukset, kuten Guattari opetti. Edessä on mitä haltioittavin urakka...

*Suomentanut Tapani Kilpeläinen*

(alun perin: *Misères (et grandeur) de la philosophie. Le Monde Diplomatique. Octobre 2004, 30–31*)

## Viitteet

- 1 Michel-Édouard Leclerc (s. 1952), E. Leclerc -markettiketjun johtaja. (Suom. huom.)
- 2 Saksan kansallissosialistinen työväenpuolue, joka järjestäytyi vuodesta 1920 eteenpäin.
- 3 ”Uudet filosofit” (*nouveaux philosophes*) viittaa 70-luvulla esiin nousseeseen filosofien ryhmään, joka arvosteli sekä totalitarismia että älymystön osaa totalitarismin tukemisessa. Näkyvimpiä ”uusien filosofien” olivat Bernard-Henri Lévy, André Glucksmann ja Jean-Marie Benoist. (Suom. huom.)
- 4 Maurice Clavel (1920–1979), lehtimies, kristinuskon puolustaja. (Suom. huom.)
- 5 Marcel Gauchet (s. 1946), filosofi ja sosiologi. (Suom. huom.)
- 6 Aleksandr Solženitsyn, *Vankileirien saaristo* (Arhipelag GULAG, 1918–1956, 1973). Suom. Esa Adrian. Wahlström & Widstrand, Tukholma 1974.
- 7 Hatier, Paris.
- 8 Georges Marchais (1920–1997), Ranskan kommunistisen puolueen puheenjohtaja vuosina 1972–1994. (Suom. huom.)
- 9 Alexis de Tocqueville, *Demokratia Amerikassa* (De la démocratie en Amérique, 1835 & 1840). Suom. Sami Jansson. Gaudeamus, Helsinki 2006.
- 10 Laurent Fabius (s. 1946), sosialisti, Ranskan pääministeri 1984–1986; Léon Blum (1872–1950), sosialistipoliitikko, kansanrintamamies. (Suom. huom.)
- 11 Gallimard, Paris 2004.
- 12 Filosofi Luc Ferry (s. 1951), Ranskan opetusministeri 2002–2004. (Suom. huom.)
- 13 Luc Ferry & André Comte-Sponville, *La sagesse des modernes*. Lafont, Paris 1999.
- 14 Jean-Pierre Raffarin (s. 1948), ranskalainen konservatiivipoliitikko, Ranskan pääministeri 2002–2005. (Suom. huom.)
- 15 Onfrayn mainitsemista nykyajattelijoista Jacques Derrida (1930–2004) ja André Gorz (1923–2007) ovat kirjoitusajankohdan jälkeen kuolleet. (Suom. huom.)